

- області. Хмельницький, 1992 – 2011.
11. Схема комплексного использования и охрана водных и земельных ресурсов Хмельницкой области: Объяснительная записка. Хмельницький: Гидроводхоз, 1972. – С. 6 –78.
  12. *Топчиев А.Г.* Геоэкология: географические основы природопользования / *Топчиев А.Г.* – Одесса: Астропринт, 1996. – 392с.
  13. *Чеболда Л.Ю.* Визначення аграрного навантаження території з метою оптимізації землекористування на прикладі Тернопільського адміністративного району / *Л.Ю. Чеболда* // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: географія. – Тернопіль, 2007. – №2. – 224 с.
  14. *Швебс Г.И.* Концепция природно-хозяйственных систем // *Г.И.Швебс* – Лиманно-устьевые комплексы Причерноморья: географические основы хозяйственного освоения. – Л.: Наука, 1988. – С.28–29.
  15. Картограма «Загальна еродованість земель Хмельницької області». Київ 1987. -

Резюме:

Касияник И. Самар В. СЕЛЬСЬКОХОЗЯЙСТВЕННОЕ ЗЕМЛЕПОЛЬЗОВАНИЕ, КАК РУКОВОДЯЩИЙ ФАКТОР УРОВНЯ ПЛОЩАДНОЙ ЕРОЗИИ ГРУНТОВОГО ПОКРОВА В БАСЕЙНЕ Р. СМОТРИЧ

Проанализировано структуру землепользования в бассейне р. Смотрич в разрезе низових административних таксонов (сельских советов). Определены главные черты его функциональной (хозяйственной) и пространственной организации в исследуемом регионе. Указаны природные и антропогенные условия развития отдельных форм сельскохозяйственного землепользования. Проведено оценку эколого стабилизирующего та дестабилизирующего влияния форм сельскохозяйственного землепользования в зависимости от их площадей, технологии и физико-географических условий.

Проанализировано зависимость уровня обеднения грунтов органическим компонентом от структуры сельскохозяйственных угодий (особенно орних земель). Определено прямую и непрямую корреляцию в зависимости от природных особенностей ландшафтов.

Ключевые слова: землепользования, сельское хозяйство, орные земли, сенокосы, пастбища, сади, эрозия, площадной смыв.

Summary:

Kasiyanyk I. Samar V. AGRICULTURAL LAND USE, AS A LEADING FACTOR MANIFESTATIONS OF PLANAR SOIL EROSION IN THE BASIN OF THE SMOTRYCH.

Examination of land use in the basin of the Smotrych in the context of grassroots administrative taxa (village councils). The main features of its functional (economic) and spatial organization in the studied area. These natural and man-made conditions for the development of certain forms of agricultural land use. The estimation of ecological stabilizing and destabilizing effects of agricultural land use forms depending on their area of technology and physiographic conditions.

The dependence of the degree of depletion of soil organic component of the share of agricultural land (especially arable land). A direct and indirect correlation depending on the natural features of landscapes.

The publication Analysis of river network structure within the basin of the Smotrych, and evaluation of its transformation over the last century. Analysis of natural and anthropogenic factors that affect the structure of the river system and environmental state of the pool. An optimization measures for the conservation of small and medium-sized watercourses Basin Smotrych.

Keywords: Land use, agriculture, arable land, sinozhattya, pastures, perennial plantings, erosion, plane wash.

Рецензент: проф. Царик Л.П.

Надійшла 11.05.2012р.

УДК 556:379.85(477.84)

Любов ЯНКОВСЬКА, Андрій БОДНАР

**ОЦІНКА РЕКРЕАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ
БУЧАЦЬКОГО РАЙОНУ**

Охарактеризовано природні рекреаційні ресурси Бучацького району. Оцінено ступінь рекреаційної привабливості природних рекреаційних ресурсів району, виконано аналіз території за цим критерієм. Визначено першочергові заходи, що дозволили б певною мірою вирішити проблеми розвитку туризму на даній території.

Ключові слова: рекреаційні ресурси, природні ресурси, рекреаційне навантаження, екологічний туризм.

Зростаюча економічна та соціальна значущість туристичної галузі зумовлює все більшу **актуальність** рекреаційних досліджень різних регіонів. Особливу категорію складають природні рекреаційні ресурси – території та окремі об'єкти, що можуть бути використані

для відпочинку і оздоровлення людей, відновлення їхніх фізичних та духовних сил.

Зважаючи на унікальність природи Середнього Подністров'я, поєднання тут великої кількості цікавих з туристичної точки зору природних об'єктів (геологічних, гідрологіч-

них, біологічних тощо), дослідження туристичних ресурсів краю особливо важливе в контексті пріоритетності розвитку даної галузі у регіоні.

Рекреаційні дослідження території Тернопільщини представлені, зокрема, у працях Л.П. Царика, О.В. Заставецької, М.Р. Питуляк, Н.П. Стецько, П.Л. Царика, С.Р. Новицької та інших.

Об'єктом нашого інтересу стали природні рекреаційні ресурси Бучацького району, з точки зору їх різноманітності та можливостей задовольнити потреби людей у відпочинку.

Метою дослідження є оцінити ступінь рекреаційної привабливості природних об'єктів району.

Для цього було використано бальну методику: 1 бал присвоювався природним об'єктам без заповідного статусу локального значення, які стихійно використовуються для рекреаційних цілей (невеликі ліси, ставки, малі річки тощо); 2 бали – природним об'єктам локального значення без заповідного статусу, які активно використовуються для рекреаційних цілей (лісові масиви, середні річки, стави та водосховища тощо); 3 бали – природні об'єкти із заповідним статусом місцевого значення, у першу чергу пам'ятки природи (гідрологічні – водоспади, джерела; ботанічні – вікові дерева; геологічні – травертинові скелі, печери, відслонення), що характеризуються естетичною цінністю і є цікавими та доступними для туристів; 4 бали – природні заповідні об'єкти загальнодержавного значення (пам'ятки природи, заказники) та регіональні ландшафтні парки, які створюються з метою охорони унікальних або типових природних комплексів з можливістю їх використання для рекреації та оздоровлення населення, проведення різноманітних форм екологічної освіти і виховання; 5 балів – природні національні парки, у межах яких не тільки зберігаються в природному стані унікальні природні комплекси, а й організовується рекреаційна діяльність та оздоровлення населення.

Оцінювання рекреаційної привабливості території Бучацького району (рис.1) показало, що *найвищий* її рівень характерний для природних об'єктів у Миколаївській сільраді, де протікають дві річки – Дністер та Стрипа, акваторії яких придатні для організації спортивно-оздоровчого туризму – популярних тут сплавів та водних подорожей (на катамаранах, байдарках, рафтах тощо), пляжного відпочинку, купання, риболовлі тощо. Окрім цього, рек-

реаційну цінність даної території (що знаходиться у межах національного природного парку "Дністровський каньйон") доповнюють унікальні геологічні пам'ятки природи (Печера "Жолоби", Рівна скеля, Монастирська скеля), мальовничі Сокілецькі водоспади в оточенні лісових масивів. З точки зору пізнавальної рекреації цікавими можуть бути також "Сокілецька колонія chapel" – орнітологічний заказник місцевого значення, де протягом двох десятиріч у кронах дубових насаджень селяться сірі чаплі.

Вищий за середній рекреаційний потенціал відмічений у Ліщанецькій, Стінківській, Берем'янській, Скомороській, Космиринській сільрадах, території яких входять у НПП "Дністровський каньйон", а також у Золотопотоцькій селищній раді та Бучацькій міській раді.

Долина р. Дністер відзначається наявністю величезної кількості пам'яток природи. Тут прокладено багато маршрутів, облаштовані екологічні стежки, які залучаються туристичними організаціями для реалізації дозвілля та пізнавальних інтересів відпочиваючих. Особливо популярними є: Русилівський каскад водоспадів (Ліщанецька сільрада), загальною висотою понад 150 м (представлений 12 водоспадами висотою від 1,5 до 12 м, шириною 10-15 м кожний), чудернацькі утворення Скель семи джерел (Скомороська сільрада), Космиринська травертинова скеля (Космиринська сільрада). За оригінальністю будови та доступністю для відвідування туристами привабливою є травертинова скеля на околиці с.Стінка, в середині якої знаходиться унікальна пам'ятка – давній скельний храм з вівтарною частиною квадратної форми, що заглиблена в породу на 3м. На стінах порожнини виявлені численні християнські та дохристиянські знаки [2].

Територія даних сільрад славиться добре збереженими лісовими масивами, деякі з яких узяті під охорону, як, наприклад, буковий резерват Вадівська бучина (Стінківська сільрада), дубові – Язловецька діброва (Ліщанецька сільрада), Золотопотоцька дубина та березовий - Золотопотоцька березина (Золотопотоцька селищна рада). Ліси та лісонасадження уже давно стали відомими об'єктами відпочинкової (пікніки), любительської (збирання ягід, грибів) рекреації та екотуризму.

Серед ботанічних пам'яток природи милують око вікові дерева (Дуб "Вадівський" (Стінківська сільрада), Дуб "Золотопотоцький", Дуб 5-ти стовбурний (Золотопотоцька селищна рада)), більшість з яких віком понад

400 років. Унікальною з точки зору збереженості степової наскельної рослинності є Берем'янська наскельно-степова ділянка (Бере-

м'янська сільрада), що є предметом інтересу для науковців та пересічних туристів.

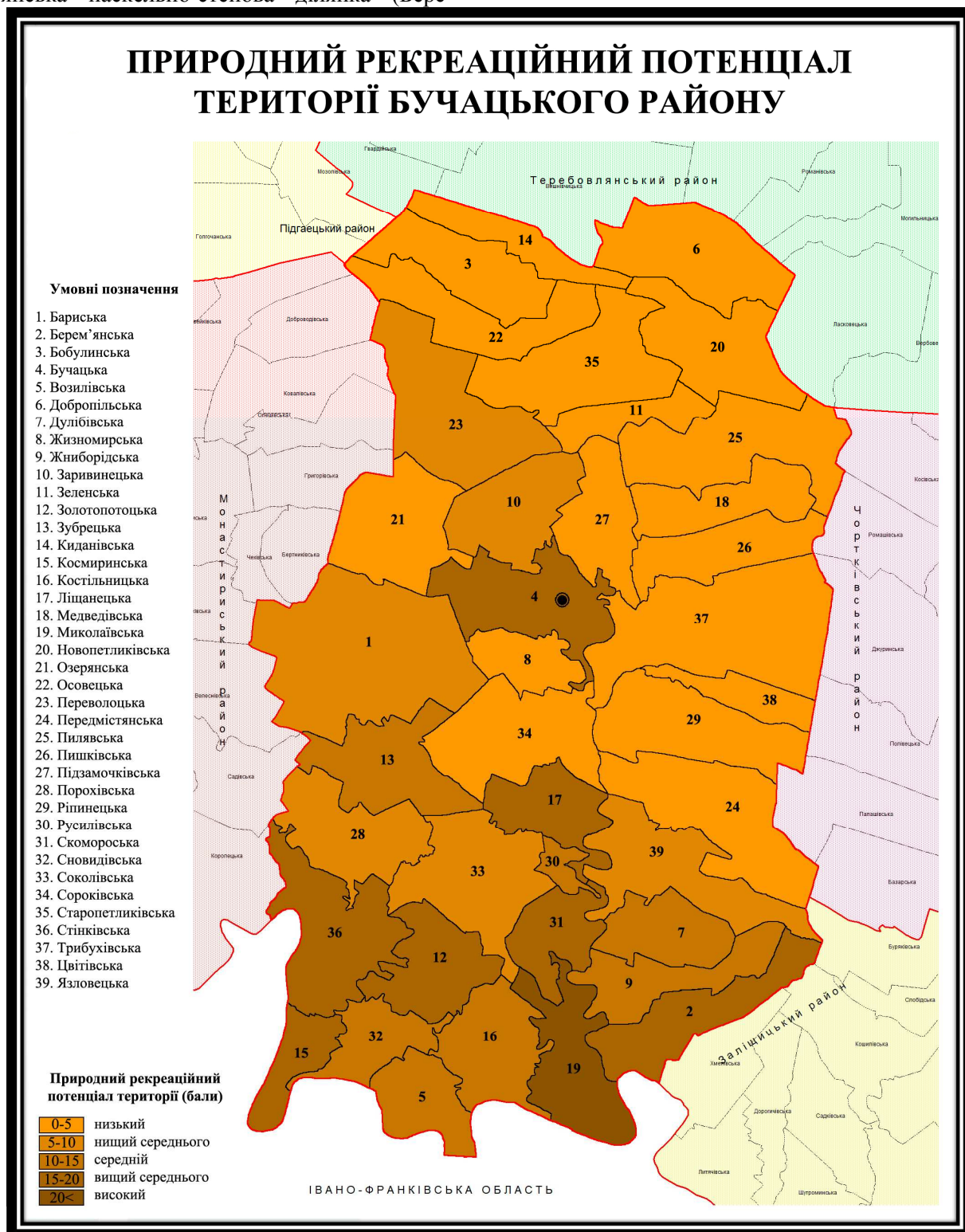

Рис. 1. Природний рекреаційний потенціал території Бучацького району

Виграшно характеризує природний рекреаційний потенціал поєднання гідрологічних об'єктів (зокрема, р. Дністер (Космиринська сільрада), р. Стрипи (Ліщанецька, Берем'янська, Скомороська сільради), невеличких

ставків) та лісових масивів. А наявність тут елементів інфраструктури, особливо закладів відпочинку (база відпочинку "Над Стрипою", оздоровчий заклад "Лісовий дзвіночок", оздоровчий комплекс "Лісовий" – Скомороська

сільрада та інші) посилює можливість розвитку рекреації на досліджуваній території.

Вищий за середній рекреаційний потенціал у межах Бучацької міськради зумовлений наявністю привабливої для купання, риболовлі, а нижче від Бучача – для сплавів р. Стрипи. До того ж, річка оточений мальовничими лісовими масивами, де місцеві жителі полюбують збирати ягоди, гриби, організовувати пікніки. Серед ботанічних об'єктів особливо цінними є пам'ятки природи: Золота липа (віком понад 400 років), Гніздо лип, а також Монастирська ділянка (місце зростання лунарії оживаючої та інших цінних видів рослин). Вікові дерева доступні для туристів, позаяк приурочені до старовинних парків, шляхів, населених пунктів, церков. Поєднання пам'яток архітектури з малозміненою природою утворює мальовничий комплекс, здатний задовольнити естетичні, пізнавальні, духовно-культурні потреби багатьох відпочиваючих.

Середній рекреаційний потенціал характерний для Сновидівської, Дулібівської, Жниборідської, Костільницької, Возилівської, Русилівської і Зубрецької сільрад, на території яких розташовані РЛП і НПП "Дністровський каньйон" (крім останньої).

У більшості з вищезгаданих адміністративних одиниць наявні гідрологічні рекреаційні ресурси (річки, водоспади), а саме: р. Дністер (Сновидівська, Возилівська і Костільницька сільради) та р. Стрипа (Дулібівська і Жниборідська сільради), на яких, як уже було зазначено, здійснюються сплави, пляжний відпочинок, купання, риболовля тощо. Особливої краси рікам надають лісові масиви, що густою пеленою огорнули їхні долини.

Мальовничими, проте мало дослідженими, є водоспади біля с.Стінка (висотою близько 4 м), що спадає з північного краю травертинової скелі над входом у грот-келію; Космиринський водоспад (висотою 7 м), під яким утворились куполоподібні травертинові скупчення; Возилівський каскад, який утворений 9 водоспадами (висота найвищого – понад 8м); каскад біля с.Костільники (висота найвищого водоспаду сягає близько 7 м) та інші [2].

Зубрецька сільрада ж славиться тим, що на її території знаходиться три загальнозоологічні заказники: Межеліски, Чемерове і Савинське, які є місцем проживання та відтворення чисельності тваринного світу.

Нижчий за середній рекреаційний потенціал виявлений у Переволоцькій, Порохівській, Бариській, Заривинецькій, Язловецькій, Соко-

лівській сільрадах, де кількість цікавих з рекреаційної точки зору природних об'єктів невелика.

Найвизначнішими об'єктами цієї категорії є РЛП "Дністровський каньйон", який проходить через Порохівську сільраду; загальнозоологічні заказники Чемерове і Пулікове, що знаходяться на території Бариської сільради; геологічні пам'ятки природи, представлені чудернацькими Переволоцькими травертиновими скелями, Рукомишськими скелями (Заривинецька сільрада) та Порохівською травертиновою скелею; ботанічні – дубовим резерватом Язловецька діброва та віковими деревами: Рукомишський явір (Заривинецька сільрада) і дуб "Соколівський" (Соколівська сільрада).

Найнижчим рекреаційним потенціалом характеризуються східна та північна частина району, що включає території Сороківської, Киданівської, Передмістянської, Ріпинецької, Трибухівської, Цвітівської, Бобулинської, Осовецької, Підзамочківської, Старопетликівської, Добропільської, Медведівської, Новопетликівської, Озерянської, Пилявської, Пишківської, Жизномірської, Зеленської сільрад.

Об'єкти заповідного статусу представлені лише 300-річною Цвітівською липою, а гідрологічні рекреаційні ресурси – середньою течією р. Стрипи (Сороківська, Киданівська, Передмістянська, Ріпинецька, Трибухівська, Бобулинська, Осовецька, Підзамочківська, Старопетликівська сільради) та численними невеликими ставками (Сороківська, Киданівська, Трибухівська, Добропільська, Медведівська, Новопетликівська, Озерянська, Пилявська, Пишківська).

Решта території – це великою мірою розорані сільгоспугіддя з низьким ступенем рекреаційної привабливості, де можливо розвивати лише зелений (сільський) туризм.

Отже, Бучацький район характеризується поєднанням цінних у рекреаційному відношенні природних ресурсів, пріоритет серед яких слід віддати гідрологічним (річки, водоспади, джерела), біологічним (ботанічні пам'ятки природи, лісові масиви) та геологічним (травертинові скелі, печери, відслонення) ресурсам.

Аналіз забезпеченості території Бучацького району природними рекреаційними ресурсами свідчить, що тут є умови для розвитку рекреації багатьох функціональних напрямів – пізнавальної, спортивно-оздоровчої (сплави по річках), любительської (риболовля, збирання ягід, грибів), зеленого туризму тощо.

Перспективи розвитку рекреації в регіоні пов'язані також з наявністю чистого природного середовища, що є стимулом для розвитку санаторно-курортної бази. Велике значення має також наявність трудових ресурсів – населення працездатного віку, не зайнятого в економіці області.

До основних проблем розвитку рекреації у районі належать низький рівень розвитку сфери обслуговування, слабе рекламне та інформаційне забезпечення.

Першочерговими заходами, які б дозволили хоча б частково вирішити проблеми розвитку рекреації та туризму у Буцацькому районі,

є: удосконалення транспортних мереж, розвиток комунальних служб, розробка та облаштування науково-пізнавальних туристичних маршрутів та еколого-освітніх екскурсійних стежок, впровадження екологічного туризму (організовані екскурсії, в т.ч., спостереження за птахами, фотополювання, кінні мандрівки тощо), визначення норм максимально допустимого рекреаційного навантаження у зонах відпочинку туристів задля мінімізації негативного впливу туристичної діяльності на природне середовище, випуск довідників-каталогів з наданням інформації про особливості відпочинку.

Література:

1. *Свинко Й.М.* Сторінки природи рідного краю. / *Й.М. Свинко, П.М.Холява, Л.П. Запорожан.* – Тернопіль, 1994. – 114с.
2. *Свинко Й.М.* Травертинові скелі Середнього Подністров'я: [посібник-путівник] / *Й.М. Свинко, О.В. Волік.* – Тернопіль: Навчальна книга Богдан, 2007. – 192с.
3. Стан навколишнього природного середовища Тернопільської області у 2007 році / Державне управління екології і природних ресурсів у Тернопільській області. – Тернопіль, 2008. – 117 с.
4. *Стецько Н.* Аналіз стану і перспективи розвитку галузі туризму Тернопільської області. // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Географія. / *Н. Стецько.* – 2009. - № 1(25) - С.108-114.
5. *Царик Л.* Природні рекреаційні ресурси: методи оцінки та аналізу (на прикладі Тернопільської області). / *Л.Царик, Г.Чернюк.* - Тернопіль: Підручники та посібники, 2001. – 188с.
6. *Царик П.Л.* Регіональна екомережа: географічні аспекти формування і розвитку (на матеріалах Тернопільської області). / *П.Л. Царик.* – Тернопіль: Вид-во ТНПУ, 2005. – 172с.

Резюме:

Любовь Янковская. Андрей Боднар. ОЦЕНКА РЕКРЕАЦИОННОГО ПОТЕНЦИАЛА ПРИРОДНЫХ РЕСУРСОВ БУЧАЦКОГО РАЙОНА.

Дана характеристика природным рекреационным ресурсам Буцацкого района. Дана оценка степени рекреационной привлекательности природных ресурсов района, исполнен анализ территории за легим критерием. Определены первоочередные мероприятия, которые позволили бы в некоторой степени разрешить проблемы развития туризма на исследованной территории.

Ключевые слова: рекреационные ресурсы, природные ресурсы, рекреационные нагрузки, экологический туризм.

Summary:

L. Jankowska. A. Bodnar. ASSESSMENT OF RECREATIONAL BUILDING NATURAL RESOURCES DISTRICT BUCHACH.

The natural recreation recourses of the Buchach region are characterised. The level of the natural recourses attraction for recreation's development at the region is evaluated, the analyses of the territory on this criterion is proposed. The main tasks for decision problems of the tourism's development at the region are analysed.

According to the unique nature of the Middle Dnister region in conjunction with interesting from the touristic point of view architecture objects the recreation investigations of the territory are very actual. The level of the natural recourses attraction was evaluated thanks to using of the marking method.

The analysis of the Buchach region's recreation resources affirms the possibilities for the recreation of different directions - perceptual (excursion), sporting (rafting), sanitate, picnicking, green tourism etc. The main recreation resources are presented with the hydrologic objects (rivers, waterfalls, mineral sources), botanic (old (more than 100-years) trees, forests, exotic plants) and geologic (grottoes, caverns, rocks, outcrops, denudations) resources.

The main problems of the recreation's development at the region are connected with the low level of the infrastructure and service, unsatisfactorily promotion and information ensuring.

Among the immediate measures for the decision of the recreation's development problems are improvement of the transport system, equipping of the touristic routes, organization of the ecologic tourism, evaluation of the norms of the recreation pressing.

Key words: recreation resources, natural recourses, recreation pressing, ecologic tourism.